

Чепелєва Н.В. Психологічна характеристика особистості, здатної до самопроектування / Н.В. Чепелєва, С.Ю. Рудницька // Педагогіка і психологія. – 2018. – № 1. – С. 71 – 77 (0,5).

УДК 159. 923.2

Н. В. Чепелєва

С. Ю. Рудницька

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ, ЗДАТНОЇ ДО САМОПРОЕКТУВАННЯ

Наведено психологічну характеристику особистості, здатної до самопроектування як процесу вибудовування власної ідентичності, реалізації здатності діяти, виходячи з власного задуму, проекту відносно свого майбутнього (життєвий проект) та власної особистості (особистісний проект).

Визначено основні рівні дискурсивного самопроектування особистості («плагіатор», «читач», «автор», що співвідносяться з вимірами розвитку особистості за Д.О. Леонтєвим) та схарактеризовано психологічні особливості суб'єкта самопроектування на кожному з них: способи організації досвіду, стратегії смислотворення, способи текстової об'єктивації досвіду, способи та процедури розуміння. У контексті розвитку здатності до самопроектування способи організації досвіду особистістю проартикульовано як динамічну послідовність: *практики – фрейми – тезауруси*.

Показано, що на рівні «плагіатора» смисли, які притаманні особистості, є *заданими*, тобто набутими із соціуму та культури; спираючись на них, людина послуговується такою стратегією смислотворення як *стереотипізування*. Тут основним способом текстотворення є *висловлювання*; розуміння відбувається на *значеннєвому* рівні.

На рівні «читача» смисли, якими послуговується особистість, схарактеризовано як присвоєні, а стратегію смислотворення – як *смислопоглинальну*. Способом текстової об'єктивації досвіду особистості є *наратив*; розуміння відбувається на рівні *інтерпретації*.

Визначено, що на рівні «автора», людина переходить до створення власних *сміслових систем*, основною стратегією смислотворення стає *сміслопороджувальна*. Особистість створює власні *автонаративи*, застосовуючи максимально широку палітру способів текстотворення. *Автонаратив* трансформується в *твір*. Розуміння відбувається на *смісловому* та *метасмісловому* рівнях. Сміслові системи відображаються в *ментальній моделі* людини, яка і стає основою для створення власних життєвих та особистісних проєктів.

Ключові слова: особистість, самопроєктування, рівні самопроєктування, способи організації досвіду, стратегії смислотворення, процедури текстотворення.

Актуальність дослідження зумовлена суспільними запитами на визначення шляхів розвитку особистості, спрямованої на саморозвиток, самопроєктування, людини відповідальної за власні вчинки, долю суспільства в цілому, здатної успішно діяти в мінливих умовах сучасного інформаційного суспільства.

Постановка проблеми. Самопроєктування ми розглядаємо як здатність особистості діяти, виходячи з власного задуму, проєкту відносно свого майбутнього (життєвий проєкт) та власної особистості (особистісний проєкт). За таких умов воно є однією з провідних детермінант здійснення життєвих планів та намірів. Цей процес базується на інтерпретації та осмисленні попереднього особистого і соціокультурного досвіду шляхом занурення в соціокультурний дискурсивний простір та створення власного смислового простору. По суті – це породження нового контексту життя, що задає нові вектори особистісного розвитку, які базуються на відкритості новому досвіду [6].

Особистісний проєкт передбачає: 1) створення «задуму себе», тобто конструювання Я-можливого, або Я-бажаного, або ж Я-ідеального; 2) створення схеми або сюжету подальшого життя і себе в ньому; 3) реалізацію цього задуму шляхом вибудовування бажаної, передбачуваної ідеальної історії власного життя або плану, за яким втілюватиметься задум, а також конструювання

власної ідентичності, адекватної власному задуму. Проект базується на соціокультурних зразках, а також на наявній в особистості концепції себе і свого життя, яка, з одного боку, задає зміст проекту, з іншого – вибудовує обмеження задуму та можливостей його реалізації [6].

Невичерпним семіотичним ресурсом для самоосмислення та самопроектування особистості є тексти культури, оскільки в них зафіксовані соціокультурні норми, програми, способи освоєння реальності, представлені різні культурно прийнятні варіанти особистісного розвитку та шляхи самоконструювання, а також версії «ідеальної» для даної культури особистості. Інакше кажучи, тексти культури є одним з універсальних засобів саморозуміння, самоідентифікації та саморозвитку. Насамперед це стосується оповідальних текстів (наративів). При цьому дискурсивний простір, з одного боку, є умовою стабільності культури, оскільки створювані в ньому тексти є носіями культурної традиції. З іншого боку, створюються умови для виникнення нових культурних сенсів і, відповідно, породження нових культурних повідомлень.

У межах психологічної герменевтики, яка є методологічною базою нашого дослідження, існують лише поодинокі приклади досліджень дискурсивного самопроектування: особистісного розвитку як підґрунтя самопроектування, дискурсивних практик самопроектування особистості (Н.В. Чепелева); особливостей самопроектування в похилому віці (М.Л. Смульсон); міфологічних ресурсів самопроектування особистості (С.Ю. Рудницька); культурних практик самопроектування (І.В. Лебединська); розвитку здатності до самопроектування у дітей молодшого шкільного та підліткового віку (О.М. Шиловська); самопроектування особистості в юнацькому віці (О.В. Зазимко); дискурсивних практик самопроектування дорослих (О.О. Зарецька); кризових обставин особистості як соціокультурних передумов самопроектування (І.В. Березко) [6].

Мета статті: схарактеризувати нормативну модель особистості, здатної до самопроектування у контексті психологічної герменевтики.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Ми виходимо з того, що

особистість, здатна до самопроектування, має володіти цілою низкою характеристик, які дають їй змогу створювати життєві та особистісні проекти, аналізувати та усвідомлювати їх, а також втілювати та трансформувати ці проекти, спираючись на очікувані результати.

Говорити про здатність особистості до самопроектування ми вважаємо за можливе за умови її спрямованості на саморозвиток, базуючись на наявних життєвих обставинах та особистісних характеристиках людини. При цьому, спираючись на Д.О. Леонтьєва, ми вважаємо за доцільне виділяти три виміри розвитку – біологічний, соціальний та власне особистісний [1]. Розглянемо, що відбувається з особистістю на кожному з вказаних рівнів, спираючись на основні, з точки зору психологічної герменевтики параметри, – способи організації власного досвіду, смисл, у якому цей досвід відображається, способи розуміння, особливості текстотворення та характеристики текстів, у яких об'єктивується це розуміння, і які лежать в основі як життєвих, так й особистісних проектів.

Найголовнішою характеристикою особистості є *смисли*, на які вона спирається в процесі розвитку. Але виникає питання, які саме смисли вона обирає як орієнтир для власного розвитку. Зупинимось на цьому докладніше.

У випадку, коли особистість не виходить за межі біологічного виміру розвитку (причому, це може не збігатися з віковими особливостями людини), смисли, які їй притаманні, можна назвати *заданими*, тобто набутими із соціуму та культури. Спираючись на ці смисли, людина послуговується такою стратегією смислотворення як *стереотипізування*. Це найпримітивніша стратегія смислотворення, застосовуючи яку особистість копіює наявні в культурі та соціумі зразки, не задумуючись ні про сенс власного життя, ні про шляхи свого подальшого розвитку, спрямованого на втілення цих смислів. Таку особистість умовно можна назвати «плагіатором». У певному сенсі вона є «персонажем» чужих наративів, сюжетів, життєвих проектів. «Персонаж» завжди знаходиться в середині «життєвого русла», що задане ззовні. Завдання самопроектування в цьому випадку не ставляться – просто приймаються (або відкидаються) вимоги соціуму.

Якщо ж особистість знаходиться в межах соціального виміру розвитку, то смисли, якими вона послуговується, можна назвати *присвоєними*, а стратегію смислотворення – *смислопоглинальною*. У даному випадку особистість не просто копіює наявні в культурі та соціумі смислові зразки, а поглинає, присвоює їх, однак, ще не намагаючись створити на цій основі власні смислові системи. А через те, що окремо взяті смисли не вбудовуються в смислову систему, не є самодостатніми, то в свідомості людини утворюється смисловий хаос.

У межах соціального виміру розвитку відбувається перехід від умовного «плагіатора» до особистості, яку ми назвали «читачем», однак, читачем, котрий ще не задіює вищі, діалогічні прийоми розуміння соціокультурних текстів, майже не створює власних повідомлень, а в основному присвоює тексти із соціокультурного простору. Хоча слід зазначити, що на цьому рівні вже зароджуються первинні завдання саморозвитку, які в подальшому стимулюють створення власних життєвих та особистісних проєктів. Користуючись метафорою «життєвого русла», можна припустити, що на рівні «читача» людина здатна здійснювати вибір власного русла з множини готових, чужих, таких, що задані соціумом та культурою.

I, нарешті, у межах третього, особистісного, виміру розвитку, який, за Д.О. Леонтьєвим, є факультативним, людина переходить до створення власних *смислових систем*, тому основною смисловою стратегією тут стає *смислопороджувальна* стратегія. Смислові системи відображаються в ментальній моделі людини, яка і є основою для створення власних життєвих та особистісних проєктів. Ментальну модель ми тлумачимо як засновані на минулому досвіді ідеї, стратегії, засоби розуміння, які спрямовують дії людини, надаючи смисл її досвіду. «Головне не в самих окремо взятих смислах, а у тому, що їх пов'язує в єдину сітку, в єдину систему, Не існує окремих, ізольованих смислів, є єдина смислова система. Щось має для людини сенс завдяки тому, що воно включене в цю систему» [3, 108]. Таку людину можна назвати «автором» – автором власного життя і власної особистості. Користуючись термінологією

Д.О. Леонт'єва, тут також доцільно говорити про дезінтегровану (читаю у нашій термінології) та інтегровану особистість (автор).

Таким чином, у процесі розвитку особистість бере на себе відповідальність за власне життя, стаючи не лише його автором, а й творцем самої себе. Авторство, що базується на процесах інтерпретації та реінтерпретації життєвого досвіду, передбачає створення проекту «Я» та постійне його відображення, перевизначення, добудовування в дискурсі, насамперед в автонаративах, які, асимілюючись у смисловий простір особистості, створюють неповторну життєву історію. Це, у свою чергу, передбачає постійну інтерпретацію, осмислення особистістю власних життєвих ситуацій, подій, своєї поведінки в них та відтворення результатів цих процесів у наративних текстах. Саме так створюється наративний простір, який за допомогою процедур інтерпретації трансформується в смисловий простір особистості. Авторство і є показником зрілої особистості, що осмислила себе, власний життєвий досвід та створила на цій основі власний особистісний проект і здатна розвиватися в напрямі реалізації цього проекту.

Автором може бути лише зріла особистість, здатна ставити власні завдання саморозвитку, відповідальна за наслідки власних вчинків, здатна робити усвідомлений вибір, тобто людина, «пов'язана смыслом».

Ментальна модель, про яку йшлося вище, стає для людини чимсь на кшталт навігатора, тобто засобу, за допомогою якого вона отримує сигнали як із зовнішнього, соціокультурного, так і з власного, внутрішнього простору з метою визначення свого місця в житті, своїх актуальних координат на життєвому шляху, що, у свою чергу, сприяє прокладанню власного унікального життєвого маршруту. Інакше кажучи, знаходячись у межах особистісного виміру розвитку, людина поступово «обживає» власну лінію руху, яка стає для неї «життєвим маршрутом».

Зупинимось також на інших параметрах особистості, здатної до самопроекування, зокрема на характеристиці способів розуміння, особливостях текстотворення та специфіки текстів, у яких об'єктивується це розуміння.

Для першого біологічного виміру розвитку характерним є розуміння на значеннєвому рівні, тобто людина не намагається визначити смислову структуру тексту, обмежуючись сприйманням зовнішньої, поверхневої структури повідомлення. Зустрічні тексти, що будуються в результаті такого розуміння, є трафаретними, основними механізмами їх створення є репродукція, нетворче наслідування, пасивне відтворення. У випадку сприймання або створення власних оповідальних текстів (наративів) особистість копіює вже відомі фабули та сюжети. До характерної особливості таких текстів можна також віднести їх недіалогічність.

Другий, соціальний вимір розвитку характеризується розумінням не лише на значеннєвому, а й на смисловому рівнях. Людина починає використовувати інтерпретативні процеси, хоча більшість інтерпретаційних схем ще запозичуються ззовні. Особистість починає створювати власні сюжети, які є основою наративних текстів. Згідно поглядів Ю.М. Лотмана, сюжет є могутнім засобом осмислення життя. Саме в результаті виникнення наративних форм людина вчиться розрізняти сюжетні аспекти реальності, тобто диференціювати недискретний подієвий потік на конкретні автономні одиниці, поєднувати їх з певними значеннями (наповнювати семантично) та структурувати їх у складні впорядковані ланцюжки (наповнювати синтагматично). Виділення подій, які є дискретними одиницями сюжету, надання їм певного смислу та впорядкованістю і є сутністю сюжету. Чим більше поведінка людини набуває рис свободи по відношенню до автоматизму генетичних програм, тим важливіше їй будувати сюжети подій та поведінки [4].

Отже основним способом текстотворення у межах даного рівня є *наратив*, на відміну від попереднього, для якого характерним є *висловлювання*.

У межах особистісного виміру розвитку людина починає задіювати діалогічне (у сенсі М.М. Бахтіна) розуміння, яке базується на застосуванні власних інтерпретаційних схем і взаємодії соціокультурних та особистісних смислів. Особистість починає створювати власні автонаративи, орієнтуючись на основні соціокультурні сюжети, застосовуючи максимально широку палітру способів текстотворення. Автонаратив трансформується у *twір* (произведение).

Під останнім ми, слідуючи за М.М. Бахтіним та В.С. Біблером, розуміємо смислову форму персоналізованого втілення людини, тобто простір народження автора.

Зупинимося на характеристиці основних способів організації повсякденного досвіду залежно від виміру розвитку, в якому знаходиться людина. У контексті самопроекування ці способи організації досвіду ми пропонуємо розглядати як динамічну послідовність: практики – фрейми – тезауруси.

У межах першого виміру розвитку повсякденність для людини становить вмістилище рутинних *практик*, арену невідрефлексованих дій, котрі, у свою чергу, є домінуючими в світі буденності, цементуючи базисний рівень спільного існування людей, знімаючи опозицію «суб'єктивної/об'єктивної» та «зовнішньої/внутрішньої» (всередині те ж, що і ззовні) детермінованості (П. Бурдье, Г. Гарфінкель, Е. Гіденс).

Принциповою особливістю організації досвіду тут виступає деконтекстуалізація практичної дії як такої, «розмивання» самого поняття «контекст», неможливість його існування поза самою практикою: контекст практичного акту пояснюється через сам практичний акт, смисл поведінки має бути віднайдений у самій поведінці (Г. Гарфінкель). Як зазначає А. Щюц, по той бік практики не є нічого крім іншої практики, практика позбавлена «відкритих горизонтів простору і часу, що виходять за межі актуального Тут і Тепер» [7, 562].

На наступному рівні розвитку, у межах соціального виміру гостро постає проблема контексту. «Широта орієнтування прямо пов'язана з контекстом, а контекст задає смисл, Я не можу видобути смисл, не включаючи мою ситуацію в контекст і не виходячи за межі вузького тут-і-тепер» [2, 75].

Різноманітні види досвіду містять певні типові ситуації, які Г. Бейтсон позначає терміном «фрейм». Це поняття найчастіше використовується в двох значеннях, котрі, з певним ступенем умовності, можна схарактеризувати як «психолого-соціологічний» та «кібернетико-лінгвістичний» погляди на природу цього феномену.

У руслі психолого-герменевтичного підходу ми будемо проблематизувати фрейм як смислову рамку, яку застосовує людина для розуміння чого-небудь, а також фрагмент досвіду, що знаходиться в межах цього розуміння. З одного боку, фрейм – це обмежувач досвіду; людина бачить світ через призму фрейму, через певну оптику тих чи інших смислів. З іншого боку – наявність фрейму – це ключова умова для того, щоб діалог зі світом взагалі став можливим.

Якщо людина досягла особистісного виміру розвитку, то основним способом організації досвіду стає тезаурус. У психологічний лексикон це поняття увійшло порівняно недавно, причому не в звичному для лінгвістів значенні, а як конструкція знань, основним призначенням якого є орієнтація в навколишньому світі, саморозвиток і створення нового. Згідно концепції Вал. А. Лукова та Вол. А. Лукова, тезаурус визначається як «повний систематизований збір освоєних соціальним суб'єктом знань, що є важливими для нього як засіб орієнтації в навколишньому середовищі, а також знань, які безпосередньо не пов'язані з орієнтувальною функцією, але розширюють розуміння суб'єктом себе і світу, надають імпульсів цікавому, різноманітному життю» [5, 18]. Центральним механізмом тезаурусу є розуміння.

Якщо звернутися до вікових характеристик особистості та, відповідно, до зазначених вимірів розвитку, то можна припустити, що, як правило, перший вимір співвідноситься з дошкільним і частково з молодшим шкільним віком, другий – з підлітковим та юнацьким. Третій вимір притаманний дорослій особистості за умови, що вона досягла певного рівня зрілості, який і дозволив їй увійти в цей вимір розвитку. Зазначимо, що деякі люди так і залишаються у межах соціального виміру розвитку, цілком задовольняючись своїм існуванням, не ставлячи перед собою завдань саморозвитку и, відповідно, не створюючи ніяких особистісних проектів.

Висновки. На основі викладених вище методологічних положень нами була визначена специфіка розуміння особистості, здатної до саморозвитку та самопроекування, яка складається з таких характеристик:

– контекстуальність, чуттєвість до соціокультурних впливів, зануреність у соціокультурний контекст;

– відкритість світу, довіра до нього, яка є результатом осмислення минулого досвіду та його спрямованості на майбутнє. Це, у свою чергу, дозволяє особистості конструювати себе, власну ідентичність, а також створювати життєві плани, програми, бачити життєві перспективи та діяти відповідно до них;

– гнучкість, динамічність ментальної моделі світу, здатність її відгукуватися на зовнішні впливи й перебудовуватися відповідно до змін соціокультурного контексту. Ця характеристика особливо важлива у зв'язку з тим, що для сучасного суспільства все більш вираженою є тенденція до заміни соціальних та культурних норм певними соціальними практиками. Це, у свою чергу, означає, що культурні та соціальні метанаративи все більше заміщуються нарративними практиками, тобто у сучасному соціокультурному просторі метарозповіді (метанаративи) поступаються місцем оповіданню (рассказыванию) як нарративному процесу. Тому ми маємо розвивати в особистості нарративну компетентність, тобто здатність здійснювати ці нарративні практики та вибудовувати на їх основі проекти особистісного зростання;

– усвідомлення унікальності, своєрідності власного життя, розгляду його як неповторної особистої історії, вписаної при цьому в соціокультурний та історичний контексти. Ця характеристика дозволяє узгоджувати цінності особистості, соціуму і культури та трансформувати їх у власні ціннісні орієнтації, формуючи тим самим відчуття самоцінності власної особистості;

– відносна незалежність від зовнішніх впливів при збереженні поваги до чужих життєвих історій та усвідомленні свого включення в соціокультурний контекст. Вона дозволяє усвідомити себе, свій досвід, вибудувати власну Я-концепцію, базуючись на культурних, сімейних та особистих історіях, а також діяти відповідно до цих уявлень;

– уміння вибудовувати історію власного життя як неповторний відкритий особистісний твір. Ця ознака дозволяє людині мов би відсторонитися від негативних переживань, перевести спогади про травмуючі події у зовнішню історію, тим самим трансформуючи її у більш продуктивну історію,

узгоджуючи таким чином травматичні та нетравматичні фрагменти досвіду, роблячи його несуперечливим. Якщо ж людина постійно «переживує» одні й ті ж теми, використовуючи тільки ті інтерпретаційні схеми, що дозволяють створити область релевантності, яка виключає травмуючі фрагменти досвіду, то досвід зовні може виглядати як несуперечливий, однак, при цьому бути стагнующим, таким, що перешкоджає особистісному зростанню людини.

Література

1. Леонтьев Д. А. Личностное измерение человеческого развития / Д. А. Леонтьев // Вопросы психологии – 2013. – № 3. – С. 67 – 80.
2. Леонтьев Д. А. Мироззрение и бытие-в-мире как основания регуляции / Д. А. Леонтьев // Экзистенциальная традиция : философия, психология, психотерапия. – 2008. – № 2 (13). – С. 72–77.
3. Леонтьев Д. А. Смыслообразование и его контексты : жизнь, структура, культура, опыт / Д. А. Леонтьев // Мир психологии. – 2014. – № 1. – С. 104–117.
4. Лотман Ю. М. Избранные статьи / Ю. М. Лотман. – Т. 1. – Статьи по семиотике и типологии культуры. – Таллинн : Изд-во Тартус. ун-та, 1992. – 497 с.
5. Луков Вал. А. Методология тезаурусного похода : стратегия понимания / Луков Вал. А., Луков Вол. А. // Знание. Понимание. Умение. – 2014. – № 1. – С. 18–35.
6. Самопроекування особистості у дискурсивному просторі : монографія [Електронний ресурс] / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, О. В. Зазимко, С. Ю. Гуцол [та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. – К. : Педагогічна думка, 2016. – 232 с. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/704560/>
7. Шюц А. Избранное : Мир, светящийся смыслом / А. Шюц ; пер. с нем. и англ. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 1056 с. – (Серия «Книга света».)

References

1. Leont'yev, D. A. (2013). Lichnostnoye izmereniye chelovecheskogo razvitiya [The personal dimension of human development] *Voprosy psikhologii – Psychology issues*, 3, 67-80 [In Russian].

2. *Leont'yev, D. A.* (2008). Mirovozzreniye i bytiye-v-mire kak osnovaniya regulyatsii [Worldview and being-in-the-world as the basis of regulation] *Ekzistentsial'naya traditsiya : filosofiya, psikhologiya, psikhoterapiya – Existential tradition: philosophy, psychology, psychotherapy*, 2 (13), 72-77 [In Russian].
3. *Leont'yev, D. A.* (2014). Smysloobrazovaniye i yego konteksty : zhizn', struktura, kul'tura, opyt [Sense formation and its contexts: life, structure, culture, experience]. *Mir psikhologii – The world of psychology*, 1, 104-117 [In Russian].
4. *Lotman, Yu. M.* (1992). Izbrannye stat'i [Featured article]. *Stat'i po semiotike i tipologii kul'tury – Articles on semiotics and typology of culture*, (Vols. 1), Tallinn: Izd-vo Tartus. un-ta [In Russian].
5. *Lukov, Val. A. & Lukov, Vol. A.* (2014). Metodologiya tezaurusnogo pokhoda : strategiya ponimaniya [Methodology of the thesaurus: the understanding strategy]. *Znaniye. Ponimaniye. Umeniye – Knowledge. Understanding. Skill*, 1, 18-35. [In Russian].
6. *Chepeleva, N. V., Smul'son, M. L., Zazimko, O. V., ... & Gutsol, S.Yu.;* Chepeleva, N. V. (Ed.) (2016). *Samoproektuvannja osobistosti u diskursivnomu prostori* [Self-design of a person in a discursive space]. Kyiv: Pedahohichna dumka. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> [in Ukrainian].
7. *Shyuts, A.* (2004). *Izbrannoye : Mir, svetyashchiysya smyslom* [Favorites: The world, glowing with meaning]. Moscow: «Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya» (ROSSPEN) [In Russian].

Natalia Chepeleva – The full member of the NAPS of Ukraine, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Deputy Director of Research Work of the G.S. Kostiuk Institute of Psychology, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Svitlana Rudnytska – Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of Laboratory of Cognitive Psychology of the G.S. Kostiuk Institute of Psychology, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Psychological characteristic of self-desinging personality

The psychological characteristic of a personality capable to self-designing as a process of building up own identity, realizing the ability to acting based on his own plan, the designs of his future (life design) and his own personality (personality design) is given. The basic levels of personality discursive self-designing («plagiarist», «the reader», «the author», which correlate with the dimensions of the personality development according to D. Leontiev) are determined. The psychological features of the subject of self-designing on each of levels are characterized: methods of the experience organizing, strategies of meaning formation, methods of experience text objectification, methods and procedures of understanding. In the context of the development of the ability to self-designing, the methods of organizing the experience of the personality are articulated as a dynamic sequence: practices – frames – thesaurus.

It is shown that at the level of the «plagiarist», the senses that are inherent to the personality are predetermined, that is, acquired from society and culture; a person, basing on them, applies such a strategy of sense formation as stereotyping. The main method of text-formation here is the statement; understanding takes place at the level of meaning.

At the level of the «reader», the senses that the personality uses, are described as appropriated, and the strategy of sense formation is a sense absorbing. The method of text objectification of the personality experience corresponds to narrative; the understanding occurs at the level of interpretation.

It is determined that at the level of the «author», a person moves to the creation of their own semantic systems, the main strategy of sense formation becomes the birth of sense. A person creates his own autonarratives, applying the widest possible palette of methods of text-formation. Autonarrative transforms into a composition. Understanding here occurs on the semantic and metasemantic levels. The semantic systems are displayed in the mental model of a person, which becomes the basis for creating their own life and personal designs.

Key words: personality, self-designing, levels of self-designing, methods of organization of experience, strategies of sense formation, text-formation procedures.

Наталья Васильевна Чепелева – действительный член НАПН Украины, доктор психологических наук, профессор, заместитель директора по научно-исследовательской работе Института психологии имени Г. С. Костюка НАПН Украины

Светлана Юрьевна Рудницкая – доктор психологических наук, доцент, заведующая лабораторией когнитивной психологии Института психологии имени Г. С. Костюка НАПН Украины

Психологическая характеристика самопроектирующейся личности

Приводится психологическая характеристика личности, способной к самопроектированию как процессу выстраивания собственной идентичности, реализации способности действовать, исходя из собственного замысла, проекта своего будущего (жизненный проект) и собственной личности (личностный проект). Определены основные уровни дискурсивного самопроектирования личности («плагиатор», «читатель», «автор», которые соотносятся с измерениями развития личности по Д.А. Леонтьеву) и охарактеризованы психологические особенности субъекта самопроектирования на каждом из них: способы организации опыта, стратегии смыслообразования, способы текстовой объективации опыта, способы и процедуры понимания. В контексте развития способности к самопроектированию способы организации опыта личностью проартикулированы как динамическая последовательность: практики – фреймы – тезаурусы.

Показано, что на уровне «плагиатора» смыслы, которые присущи личности являются заданными, то есть приобретенными из социума и культуры; опираясь на них, человек применяет такую стратегию смыслообразования, как *стереотипизирование*. Основным способом текстообразования здесь является *высказывание*; понимание происходит на *значенческом* уровне.

На уровне «читателя» смыслы, которые использует личность, охарактеризованы как *присвоенные*, а стратегия смыслообразования – как *смыслопоглощающая*. Способом текстовой объективации опыта личности выступает *нарратив*; понимание происходит на уровне *интерпретации*.

Определено, что на уровне «автора», человек переходит к созданию собственных смысловых систем, основной стратегией смыслообразования становится *смыслопорождение*. Личность создает собственные *автонарративы*, применяя максимально широкую палитру способов текстообразования. *Автонарратив* трансформируется в *произведение*. Понимание здесь происходит на *смысловом* и *метасмысловом* уровнях. Смысловые системы отображаются в *ментальной модели* человека, которая и становится основой для создания собственных жизненных и личностных проектов.

Ключевые слова: личность, самопроектирование, уровни самопроектирования, способы организации опыта, стратегии смыслообразования, процедуры текстообразования.